

1-TOM, 7-SON
INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDAGI ETNOGRAFIK LINGVOMADANIY ANALIZI

*Arziyeva Bibisanam Aynazarovna. Nukus davlat pedagogika instituti o'qituvchisi,
Ph.D.*

Telegram: @arziyeva_bibisanem Telefon raqami: +998 90 709 79 92

Bilamizki bugun respublikamiz barcha rivojlangan davlatlar tan olgan va dunyo hamjamiyatida o'z o'rniga ega bo'lgan mustaqil davlatlardan biridir. Yurtimizda bo'layotgan jamiyatning barcha sohasidagi yangiliklar O'zbekistonimizning yanada gullab yashnashiga olib bormoqda. Ayniqsa ta'lim jarayoniga katta e'tibor berilayotgani yoshlar ta'lim-tarbiyasiga o'zining ijobiy hissasini qo'shmoqda. Ayni vaqtda, O'zbekistonda chet tillariga, ayniqsa ingliz tiliga, bo'lgan qiziqish va talabning ortib borishi natijasida ta'lim tizimida chet tillarini o'qitish bo'yicha barcha yangiliklarni muntazam o'rganib borish davlatimiz miqyosida olib borilmoqda. Biz yoritayotgan ushbu mavzuning eng muhim dolzarb jihatlaridan biri shundaki, bir tomonda xorijiy tillarga qiziqishning o'sishi bo'lsa, ikkinchi tomondan ingliz va o'zbek tillaridagi maqollarning lingvokulturologik va semantik xususiyatlarini har ikkala tilda qiyosiy o'rganish va ularni o'xshash va farqli tomonlarini umumlashtirishdir. Ayniqsa, o'zbek va ingliz maqollarini qiyosiy o'rganish asnosida har ikkala xalqning madaniy va milliy odatlarini tilga qay daraja aks etganini ifodalab, xalqlarning mentalitetidagi o'zaro o'xshash va farqli tomonlarini isbotlab beradi.

Mazkur masalani o'rganish uchun ingliz va o'zbek xalqining milliy madaniyatini ifodalovchi maqollarni qiyoslash, milliy mentalitet va uni ifodalovchi xususiyatlarini tahlil etish lozim. Tadqiqot predmeti esa ingliz va o'zbek tillaridagi maqollarning lingvokulturologik va semantik xususiyatlarini kognitiv, lingovamadaniy va pragmatik jihatdan tadqiq etishdir. Tadqiqot maqsadi o'zbek va ingliz tillaridagi maqollarning grammatik, semantik, uslubiy yo'sinda ko'plab ilmiy ishlar qilingan bo'lishiga qaramay, ingliz va o'zbek tillaridagi maqollarning lingvokulturologik va semantik xususiyatlari qiyosiy, lingovamadaniy va pragmatik jihatdan hali to'la-to'kis yoritib berilmagan. Shunga ko'ra, mazkur tadqiqotda, ingliz va o'zbek tillaridagi maqollarning lingvokulturologik va semantik xususiyatlarini qiyosiy, lingovamadaniy va mavzuviy jihatdan tadqiq etish asosiy maqsad qilib olindi. Mazkur maqsadni amalga oshirish uchun quyidagi vazifalarni bajarish lozim deb topildi:

1-TOM, 7-SON

1. Ingliz va o'zbek tillaridagi maqollarning nazariy masalalari, qonuniyatlari va tamoyillarini aniqlab olish;
2. "Maqol" terminining folklorshunoslik va tilshunoslikda bog'liq holda Qo'llanilish xususiyatlarini aniqlash;
3. Maqollarni xalq og'zaki ijodining boshqa janrlaridan farqli va o'xshash jihatlarinikeltirish;
4. Ingliz va o'zbek maqollarining har ikki tilda qay darajada o'rganilganligini aniqlash;
5. O'zbek va ingliz maqollarining lingvokulturologik jihatlarini tahlil qilishda til va madaniyatning o'zaro bog'liqligini tasvirlash;
6. Ingliz va o'zbek xalq mentalitetini ifodalovchi maqollarning qiyosiy tahlillarini qilgan holda, o'zbek va ingliz tillaridagi o'xshashlik va farqli jihatlarini o'rganish;
7. Ingliz va o'zbek tillaridagi nutqda o'ta faol bo'lgan maqollarni tematik guruhlarga ajratib, ularning semantik tahlillarini olib borish.

Tadqiqotning asosiy masalalari va farazlari:

1. Maqollar ham folklorshunoslikda ham tilshunoslikda o'rganiluvchi paremiologiya sohasining asosiy qatlami bo'lib, u ongning o'ziga xos kognitiv mikrostrukturasini tashkil etadi. O'z semantikasida madaniyatning bir bo'lagini aks ettiruvchi til birligi-lingvokulturema va axbarotni
2. Ingliz va o'zbek maqollarida milliy mentalitetni ifodalovchi ayrim maqollar ingliz va o'zbek tillarida o'zining farqli jihatlarini ko'rsatadi. Ya'ni lingvokulturologik jihatdan tahlil qilingan ayrim o'zbek va ingliz xalq maqollari ba'zan ikki xalq tomonidan bir xil, ba'zan umuman boshqacha ifoda bilan o'zining xususiyatlarini ochib beradi;
3. Ingliz va o'zbek maqollarida xalqning o'tmishidan bugungi kunigacha bo'lgan barcha o'zbek va ingliz millatiga xos urf-odatlar o'z aksini topgan va xalq o'g'zaki ijodining namunalari sifatida maqollar bu vazifani bajarishda yetakchilik qiladi;
4. Har ikki tildagi maqollarni qiyosiy tahlil qilish jarayonida xalqning mentaliteti va milliy xarakteri asosiy yetakchi hisoblanadi. Shu o'rinda ingliz va o'zbek xalqining o'ziga xos mentaliteti va urf-odatlaridan kelib chiqqan holda tildagi maqollar ixcham va ifodali tarzda xalqlarning milliy o'zligini ko'rsata oladi;

1-TOM, 7-SON

5. Ingliz maqollarini o'zbek tiliga yoki o'zbek maqollarini ingliz tiliga tarjima qilish va maqollarning muqobil variantlarini keltirish jarayonida aynan ma'no mazmunini saqlab qolish juda muhim hisoblanadi keltirib o'tgan mavzulardagi maqollarning har ikkala tilda unchalik katta farqlari topilmadi. Biroq asosiy manba sifatida foydalanayotgan kitobimiz K.M.Karamatova va H.S.Karamatovlarning "Proverbs. Maqollar. Пословицы" da ayrim maqollarning variantlari bir-biriga aynan to'g'ri kelmaydi. Shuning uchun ham, maqollarning semantik lingvokulturologik jihatlarini chuqur o'rganish va ularni semantik tahlil qilish orqali ingliz va o'zbek tillaridagi ekvivalentlarni to'g'ri tanlay olamiz.

O'zbek va ingliz maqollarining lingvokulturologik jihatlarini tahlil qilish jarayonida har ikkala xalqning tili va madaniyatining bir – biriga bo'g'liq ekanligi juda muhimdir. Shunga ko'ra, lingvokulturologik jihatdan tahlil qilingan ayrim maqollar ba'zan ikki xalq tomonidan bir xil, ba'zan umuman boshqacha ifoda bilan o'zining xususiyatlarini ochib beradi. Shu o'rinda ingliz va o'zbek maqollarida xalqning o'tmishidan bugungi kunigacha bo'lgan barcha o'zbek va ingliz millatiga xos urf-odatlar o'z aksini topgan va xalq o'g'zaki ijodining namunalari sifatida maqollar bu vazifani bajarishda yetakchilik qiladi. O'zbek va ingliz xalqining mentalitetiga xos jihatlarni o'rganishda o'zbek va ingliz maqollari bu ikki xalqning o'ziga yarasha o'xshash va farqli tomonlarini ko'rasatib bera oladi.

Adabiyotlar:

1. Yo'ldoshev B. O'zbek frazeologiyasi va frazeografiyasi masalalari. – Toshkent: Muharrir, 2013. – B.24.
2. Pirniyazova A. Qoraqalpoq tili frazeologik sistemasi va uning stilistik imkoniyatlari. Filol.fan. dokt. (DSc.) diss. avtoref. –Nukus, 2020. –S. 28.

Internet saytlari:

1. <http://www.uzbekistan.org/news/archive/302>

